

Андріянова Н. М., канд. політ. наук ¹	(0000-0002-7115-2445)
Голопатюк Л. С., канд. військ. наук ²	(0000-0003-4153-532X)
Коваленко Г. А. ³	(0000-0002-7256-2665)
Шпура М. І., канд. військ. наук, ст. наук. співроб. ¹	(0000-0002-3350-6003)

¹ – Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ;

² – Головне управління військового співробітництва та верифікації Збройних Сил України, Київ;

³ – Стратегічне командування НАТО з Трансформації, Норфолк, штат Вірджинія, США

НАТО та світова пандемія: від невизначеності до плану дій

Резюме. Стаття присвячена аналізу наявних напрямів реагування НАТО на новітні виклики і загрози спричинені світовою пандемією COVID-19 та визначення подальших напрямів політики Альянсу, враховуючи складну епідеміологічну ситуацію.

Ключові слова: НАТО; пандемія; реагування НАТО; COVID-19.

Постановка проблеми. Світова пандемія, викликана вірусом COVID-19 вже майже два роки продовжує вирувати в країнах світу, не зважаючи на різні підходи до її приборкання. Без сумніву, пандемія стала безпрецедентним викликом для усього світу і її наслідки ще довго матимуть вплив та відобразатися як на сферах життя окремих країн, так і напрямах політики, яка реалізовуватиметься міжнародними організаціями, зокрема Організацією Північноатлантичного договору.

Хоча наразі ще досить складно говорити про вплив вірусу COVID-19 на діяльність та плани Альянсу, певних висновків вже можна дійти, а також розглянути напрями подальшої діяльності НАТО на короткострокову та середньострокову перспективу. Такі висновки будуть неодмінно враховані в державах – членах Альянсу та знайдуть своє відображення в документах стратегічного рівня вже найближчим часом.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Варто наголосити, що питання дослідження впливу світової пандемії на діяльність НАТО є абсолютно новим як в сучасній вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі, але водночас необхідно відмітити роботи [1–5], які заклали основи дослідження з цієї тематики. Так, у роботі [1] автори роблять спробу передбачити можливі наслідки впливу пандемії, а також кризових явищ у світових фінансах і економіці, робота [2] присвячена дослідженню впливу світової пандемії COVID-19 на глобальну систему безпеки, у [3] – аналізу проблеми підвищення ефективності кризового реагування на виклик світової пандемії COVID-19, у роботі

[4] проведено аналіз наративів пов'язаних з пандемією, інформаційні кампанії, які проводяться Китаєм та Росією щодо відображення цієї проблеми, а у [5] – дослідження питань ролі та місця науково-технічної мережі НАТО в протидії виклику світової пандемії COVID-19. Проте аналізу напрямів реагування НАТО на наслідки світової пандемії COVID-19 та визначення напрямів подальшої політики Альянсу присвячено не достатньо уваги.

Метою цієї публікації є аналіз напрямів реагування НАТО на нові виклики і загрози, а саме, на наслідки світової пандемії COVID-19 та визначення напрямів подальшої політики Альянсу, враховуючи складну епідеміологічну ситуацію.

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги безпрецедентність такого рівня пандемії, більшість експертів погоджується з оцінкою, що НАТО, як і інші міжнародні організації (включаючи ООН та Світову організацію охорони здоров'я), виявилось не готове до абсолютно нового виклику всесвітньої пандемії та оперативної протидії спричиненим нею наслідкам. Але неготовність не слід плутати з розгубленістю.

На користь НАТО свідчить той факт, що керівництву Альянсом знадобився короткий термін для реагування на новий виклик та започаткування відповідної політики на стратегічному рівні [6–8] (Генеральний секретар НАТО не зайняв позицію вичікування, а, навпаки, постійно комунікує: виступає із заявами, коментарями та інформаційними брифінгами [9]).

З початку розповсюдження вірусу світом, Альянсом (за провідної ролі

Стратегічного командування НАТО з Трансформації) було оперативно визначено такі пріоритети діяльності [10]:

забезпечення зниження рівня ризику зараження вірусом персоналу, який задіяний до планування і реалізації заходів НАТО;

збереження (підтримання) належного рівня ефективності роботи як організації загалом, так і окремих її компонентів (головним чином системи управління та контролю (С2);

поступова, але наполеглива адаптація до нових умов діяльності Організації Північноатлантичного договору з урахуванням чіткого розуміння своєї ролі на всіх щаблях прийняття рішень.

Водночас, акцент було зроблено на збереженні постійного тісного (робочого) зв'язку як між структурними елементами штабів стратегічного та оперативного рівнів, так і між стратегічними командуваннями та навчальними закладами НАТО, центрами вивчення передового досвіду, центрами освіти та підготовки держав – членів НАТО, а також агенціями й індустріально-виробничими структурами, які працюють з Альянсом.

Основні заходи, що проводяться та сплановані в НАТО на боротьбу з пандемією, новим світовим викликом, доцільно розділити на такі основні напрями (складові):

інституційний, який пов'язаний зі змінами у процедурах прийняття рішень стратегічного рівня, і потребує прийняття консенсусних рішень на рівні голів держав та урядів;

організаційний напрям, який стосується змін у практичній площині діяльності Альянсу, включаючи заходи освіти та підготовки, спільні військові навчання, проведення операцій та здійснення планових ротаций розгорнутих контингентів;

інформаційний, який охоплює як заходи, спрямовані на оперативне й неупереджене інформування широкого загалу стосовно пандемії, так і на протидію пропаганді, розгорнутій певними країнами з метою дискредитації НАТО, як єдиної міжнародної організації, здатної забезпечити колективну оборону для держав – членів.

Така класифікація прийнята в штаб-квартирі Альянсу і в обох стратегічних командуваннях НАТО – з Операцій (м. Монс, Королівство Бельгія) та з Трансформації (м. Норфолк, Сполучені Штати Америки).

Більш детально зупинимось на змістовному наповненні цих напрямів.

Отже, на інституційному напрямі наразі здійснюється ретельний аналіз можливого впливу пандемії на поточну діяльність Організації Північноатлантичного договору. Основним завданням такого аналізу є виявлення та мінімізація впливу факторів, які значно зменшують інституційну єдність держав – членів НАТО.

Хоча радикальних змін у процесі прийняття рішень в Альянсі очікувати не варто, більшість експертів погоджуються з думкою, що повернення до ведення справ так, як було раніше (business as usual), є неможливим.

На *перспективу*, в *інституційному напрямі* слід очікувати ініціювання керівництвом Альянсу та проведення державами – членами НАТО змін, пов'язаних із адаптацією національних законодавств до потреб Організації Північноатлантичного договору. Водночас, кількість рішень, до прийняття яких залучатимуться топ-посадовці керівництва Альянсом, буде поступово зменшуватися.

Також можна передбачити збільшення ролі засобів обміну інформацією (у тому числі інформацією з обмеженим доступом) під час обговорення та прийняття рішень Альянсом. Зокрема, одночасно з розширенням спектру використання каналів зв'язку, буде вжито заходів, спрямованих на їх всебічний захист, у тому числі і від кібернетичних атак.

Водночас, у середньостроковій перспективі керівництво НАТО вживатиме заходів, спрямованих на запобігання окремими країнами скорочення витрат на оборону на користь необхідності боротьби з вірусами. Наразі існують певні побоювання, що політики в окремих столицях держав – членів НАТО можуть використати пандемію як підставу для перерозподілу ресурсів з оборонних питань на користь заходів охорони здоров'я.

Керівництвом Альянсу наразі вживаються такі організаційні заходи з боротьби із розповсюдженням вірусу:

створено досить життєздатну та ефективну систему залучення військових до надання допомоги. Зокрема, Верховний головнокомандувач НАТО в Європі генерал Тед Волтерс тепер координує військову підтримку для боротьби з кризою. Він визначає необхідні військово-транспортні можливості повітряних перевезень медичних матеріалів і обладнання, координує надлишкові спроможності і запаси та

узгоджує запити на допомогу з пропозиціями союзників і партнерів;

налагоджено оперативну взаємодію з Агенцією ЄС з контролю за повітряним рухом, іншими структурними підрозділами ЄС, оперативними командуваннями НАТО в Неаполі, Нортвуді, Брюнссумі та Рамштайні, а також створено спільний інформаційний портал (захисений) для координації всіх заходів, спрямованих на боротьбу з вірусом;

розгорнуто низку польових шпиталів (понад 100) на території країн – членів НАТО, які найбільше постраждали від епідемії;

здійснюється оперативне переміщення пацієнтів, які знаходяться в критичному стані до медичних закладів з вищим рівнем надання медичної допомоги. НАТО використовує можливості з авіап перевезень для транспортування критично важливих медичних виробів. Йдеться, зокрема, про Міжнародну програму забезпечення стратегічних авіап перевезень (Strategic AirLift Interim Solutions – SALIS), яка надає можливості оренди комерційних транспортних літаків;

введено режим обмеженого пересування для військовослужбовців і цивільних представників, які працюють у штабах НАТО всіх рівнів. Такі заходи супроводжуються також широким використанням відповідного програмного забезпечення (GoToMeeting, Zoom, Skype та інші). Також системою контролю за виконанням завдань запроваджено систему під назвою “Tasker Tracker”;

запроваджено систему інформування особового складу органів управління НАТО щодо поточної ситуації в світі з розповсюдженням та боротьбою із зазначеним вірусом;

скориговано план заходів на друге півріччя 2020 та на 2021 рік у бік зменшення заходів із залученням значної кількості персоналу, а також пов’язаних з необхідністю здійснювати подорожі;

запроваджено заходи обмеженого перебування в штабах (закритих приміщеннях); штаби та приміщення обладнано додатковими засобами гігієни та самоізоляції.

Станом на початок липня 2020 року, до заходів, пов’язаних з протидією світовій пандемії залучається більше 500 000 військовослужбовців країн – членів НАТО, включаючи 14 000 осіб медичного персоналу та 6 000 наукових працівників у галузі медицини.

НАТО також працює над інноваційними рішеннями, зокрема, виробництво (друк) респіраторів на 3D-принтерах, і масок для апаратів штучної вентиляції легенів, переобладнаних з приладдя для дайвінгу. А ще в штаб-квартирі Альянсу було запущено платформу “Челендж від головного науковця НАТО” із запрошенням науковців держав – членів Альянсу до пошуку рішень для виявлення вірусів, покращення інформування та майбутнього відновлення після COVID-19.

Протягом останніх місяців з боку Організації Північноатлантичного договору було надано суттєву допомогу й іншим країнам, зокрема – Боснії та Герцеговині, Грузії, Іраку, Колумбії, Молдові, Сербії та Україні.

У короткостроковій та середньостроковій перспективі слід очікувати продовження адміністративних та організаційних заходів. Серед них слід відмітити поступове відновлення роботи штабів усіх рівнів до алгоритму передвірусного часу. Таке відновлення планується у декілька етапів.

Відтак, такий поступовий підхід дасть змогу з одного боку уникнути переможної ейфорії у разі зниження рівня захворюваності, а з іншого – здійснювати аналіз ефективності заходів кожного етапу відновлення від світової пандемії. Також у планах Альянсу більш широке застосування засобів програмного забезпечення, спрямованих на організацію та проведення заходів дистанційного характеру. Зокрема, планується до кінця 2020 року в повсякденній діяльності застосовувати програмні продукти Skype, GoToMeeting, Zoom тощо для організації та проведення спільних заходів (конференцій, семінарів, нарад тощо).

Протягом найближчого часу буде закінчено перегляд переліку навчальних програм, які пропонуються Коледжем НАТО в Римі та Школою НАТО в Обераммергау у напрямку збільшення курсової підготовки за дистанційною формою (Advanced Distant Learning – ADL). Аналогічний підхід застосовується і в інших військових навчальних закладах держав – членів НАТО, зокрема, Балтійського оборонного коледжу (м. Тарту, Естонія).

Водночас протягом найближчих півроку діятимуть обмеження на пересування військового та цивільного персоналу НАТО. Це стосується проведення ротаций (їх перенесення на 2021 рік) як в операціях, так і в командних структурах Альянсу. Проте

додатковою проблемою стане дотримання вимог національних обмежень на пересування під час ротаций у складі багатонаціональних контингентів.

Для розуміння складності проблеми слід звернути увагу на обсяг пересування та розгортання військ. Тільки протягом січня-березня 2020 року до Європи зі Сполучених Штатів Америки було переміщено більше 6 000 осіб персоналу, 9 000 зразків озброєння було транспортовано та розгорнуто, включаючи 3 000 зразків, переміщених з території США [7].

Зазначені обмеження напряму також торкнуться й проведення спільних військових навчань. Одночасно зі скороченням кількості навчань та персоналу для участі в цих навчаннях, фокус поступово буде змінюватися на користь залучення цивільних компаній. Уже сьогодні комерційними компаніями здійснюється близько 90 % перевезень під час проведення навчань. Відсоток інформації, яка надходить з комерційних супутників вже сягнула 70 %, а 99 % інтернет-трафіку надається цивільними (комерційними) провайдерами [7].

У середньостроковій перспективі планується переглянути ставлення Альянсу до медичної безпеки та захисту від зброї масового ураження, зокрема біологічної зброї. Нині визначаються завдання з вивчення питань реагування на пандемії Центрам вивчення передового досвіду НАТО (COE – Centres of Excellences) (зокрема у Португалії та Норвегії), в планах також залучити до цієї діяльності Партнерські центри навчання та підготовки (PTEC – Partner Training and Education Centres).

Поряд з інституційними та організаційними заходами, воєнно-політичне керівництво Альянсу проводить комплекс заходів інформаційного характеру. Особлива увага і зусилля зосереджуються, зокрема, на протидії кампанії дезінформації і звинувачень з боку Російської Федерації.

Серед основних російських міфів (табл. 1) і контрпропагандних наративів Альянсу можна виділити такі [4, 11].

У цьому контексті поняття вживаються у значенні: міф – щось вигадане, неіснуюче, фантастичне. Наратив – викладення фактів, подій [12], які відображають існуючу реальність.

Таблиця 1

№	Міф	Наратив
1	COVID-19 зруйнує НАТО	Альянс створений 70 років тому, неодноразово доводив свою ефективність у вирішенні значної кількості завдань життєвої важливості. Відтак пандемію слід розглядати в контексті ще одного виклику Альянсу, хоча вона й має нову форму та зміст
2	НАТО не змогло допомогти країнам – членам у боротьбі з вірусом	Альянс надає всі наявні спроможності для боротьби з вірусом. Зокрема це стосується перевезення медичних працівників і вантажу та працівників до країн, які найбільше потерпають від такої пандемії. Також медичний персонал залучається до процесу розроблення вакцини, використовуючи новітні інноваційні підходи
3	Вірус є біологічною зброєю, розробленою саме в НАТО	Світова організація охорони здоров'я має всі докази про природне походження вірусу (вірус тваринного походження). Немає жодних підстав стверджувати, що вірус має штучне походження, тим більше, походження з території будь-якої країни НАТО
4	НАТО розповсюджує вірус COVID-19 під час своїх навчань	Альянсом вживаються всі вичерпні заходи, спрямовані на запобігання та розповсюдження захворювання персоналу НАТО (військового і цивільного) на коронавірус. Здебільшого, план навчань до кінця 2020 року було скориговано у напрямі зменшення кількості навчань і скорочення кількості персоналу, який бере участь у зазначених навчаннях
5	НАТО закликає збільшити витрати на оборону за рахунок зменшення витрат на охорону здоров'я в країнах – членах	Військовий персонал НАТО навпаки, надає допомогу медичному персоналу та медичним представникам країн – членів Альянсу у їх боротьбі з вірусом

Серед перспективних напрямів інформаційної протидії світовій пандемії, слід очікувати нарощування кампанії, спрямованої на інформування суспільства в країнах – членах НАТО, а також в інших державах. Створення прошарку добре поінформованого суспільства дасть змогу ефективно протистояти намаганням певних країн спекулювати на вірусі та розповсюджувати фейкові новини та міфи.

До планування та проведення таких заходів, наразі активно залучається й експертна спільнота, зокрема Центр вивчення передового досвіду НАТО з питань стратегічних комунікацій (м. Рига, Латвійська Республіка).

Висновки. У статті проаналізовано основні напрями реагування НАТО на нові виклики і загрози, а саме, на наслідки світової пандемії COVID-19, такі як інституційний,

організаційний та інформаційний напрями, відповідно. У межах цих напрямів відбулася спроба визначити поточну і подальшу політику Альянсу в умовах складної епідеміологічної ситуації.

Проведене дослідження доводить, що не зважаючи на масштабність і наслідки пандемії COVID-19, НАТО внесло свій вклад у її приборкання і продемонструвало здатність діяти в кризових умовах, відіграло суттєву роль під час врятування людських життів і поширення найсмертоноснішої пандемії за останнє століття.

Фахівці Альянсу і експертні кола на сьогодні єдині у своєму висновку: Альянс вже ніколи не буде таким, як до весни 2020 року.

Перспективним напрямом подальших досліджень є комплексний аналіз шляхів реагування НАТО на нові виклики і загрози, зокрема і на наслідки світової пандемії COVID-19 та дослідження напрямів подальшої політики Альянсу враховуючи зміни безпекового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Свешніков С. В., Бочарніков В. П., Полякова О. В. Коронавірус і безпекове середовище: спроба неупередженого аналізу. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, 2020. № 2 (69). С.22–29.
2. Lord Campbell of Pittenweem. *COVID-19 and Transatlantic Security*. Draft special report, June, 2020. URL: <https://www.nato-pa.int/document/2020-covid-19-and-transatlantic-security-105-pc-20-e-campbell-pittenweem> (дата звернення: 25.07.2021).
3. Mesterhazy A. The Role of NATO's Armed Forces in the COVID-19 Pandemic. Draft Special Report", June, 2020. URL: https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2020-06/091%20DSC%2020%20E%20-%20COVID-19%20SPECIAL%20REPORT_1.pdf. (дата звернення: 25.07.2021).
4. Bentzen N. COVID-19 Foreign Influence Campaigns: Europe and Global Battle of Narratives. European Parliamentary Research Service. April 2020. URL: [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649367/EPRS_BRI\(2020\)649367_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649367/EPRS_BRI(2020)649367_EN.pdf) (дата звернення: 25.07.2021).
5. Jones K. COVID-19, International Security, and the Importance of NATO's Science and Technology Network. Draft special report. June 2020. URL: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2020-12/090%20STC%2020%20E%20rev%202%20fin%20-%20COVID-19%2C%20INTERNATIONAL%20SECURITY%2C%20AND%20THE%20IMPORTANCE%20OF%20NATO%E2%80%99S%20STO.pdf>. (дата звернення: 25.07.2021).
6. NATO HQ Declaration by NATO Foreign Ministers issued following their meeting of 2nd April 2020. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_174855.htm. (дата звернення: 25.07.2021).
7. NATO Review – Exercise Defender-Europe 20: enablement and resilience in action. URL: <https://blog.act.nato.int/wordpress/2020/06/nato-review-exercise-defender-europe-20-enablement-and-resilience-in-action/> (дата звернення: 25.07.2021).
8. COVID-19 AND TRANSATLANTIC SECURITY URL: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2020-12/105%20PC%2020%20E%20rev.2%20fin%20-%20COVID-19%20AND%20TRANSATLANTIC%20SECURITY.pdf>. (дата звернення: 25.07.2021).
9. NATO HQ NATO and Allied response to COVID-19 by the numbers, June 2020. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nllJfzRgvVc&feature=youtu>. (дата звернення: 25.07.2021).
10. Supreme Allied Command Transformation HQ (SACT HQ, 2020) "Food for Thought" (FFT) Paper on Post COVID-19 Global Security Landscape, pp. 14-15. Distributed 16.06.20 in SACT HQ. URL: https://www.act.nato.int/application/files/6716/1915/3701/20200623_fft-covid.pdf. (дата звернення: 25.07.2021).
11. NATO HQ Russia's Top Five Myths about NATO & COVID, April 2020. URL: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/2004-Factsheet-Russia-Myths-COVID-19_en.pdf. (дата звернення: 25.07.2021).
12. Словник. Портал української мови та культури. URL: <https://slovnuk.ua/> (дата звернення: 25.07.2021).

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.07.2021

NATO and the global pandemic: from uncertainty to an action plan

Annotation

The global pandemic caused by the COVID-19 virus been raging in the world for almost two years. Undoubtedly, the pandemic has become an unprecedented challenge to the world and its consequences will continue to impact on life spheres of individual countries and policies pursued by international organizations, including the North Atlantic Treaty Organization.

The issue of researching the impact of the global pandemic on NATO activities is absolutely new for both foreign and domestic scientists.

Given the unprecedentedness of this level of pandemic, NATO was not ready to promptly counter the spread of this virus. However, it took Alliance leadership a short time to begin responding to the new challenge, led by NATO's Strategic Command Transformation.

In the article, based on the analysis carried out, the following were determined:

1. Priorities of the Alliance:

the first is to ensure that the level of risk of virus infection of personnel is reduced;

second, maintaining (maintaining) an appropriate level of work efficiency;

third, gradual but persistent adaptation to new conditions;

2. The main activities carried out and planned in NATO to combat the global challenge:

institutional, related to changes in the procedures for making decisions at the strategic level at the level of heads of state and government;

organizational, concerning changes in the practical plane of the Alliance's activities, including measures of education and training, joint military exercises, conducting operations and implementing planned rotations of deployed contingents;

informational, covering both measures aimed at promptly and impartially informing the general public about the pandemic, and at countering the propaganda deployed by certain countries in order to discredit NATO as a single international organization capable of providing collective defense for its member countries. Particular attention and efforts are focused, in particular, on countering the campaign of disinformation and accusations on the part of the Russian Federation.

The study proves that, despite the scale and impact of the COVID-19 pandemic, NATO has contributed to curbing it and has demonstrated its ability to respond to crises.

Keywords: NATO; pandemic; NATO response; COVID-19.